

O'zbek xalq dostonlari

“SHARQ” NASHRIYOT-MATBAA AKSIYADORLIK
KOMPANIYASI BOSH TAHRIRIYATI
TOSHKENT — 2006

Aytuvchi: **Rahmatulla shoir Yusuf o'g'li**

Nashrga tayyorlovchilar:

To'ra Mirzayev va Zubayda Husainova

T a h r i r h a y ' a t i:

Omonulla Yunusov (hay'at raisi), Ahror Ahmedov (hay'at raisi o'rinbosari), Mamatqul Jo'rayev, Erkin Malikov (hay'at kotibi), To'ra Mirzayev, Abiir Musoqulov, Muhammadali Qo'shmoqov, Shomirza Turdimov, Ibodulla Shoymardonov

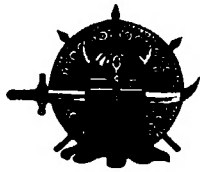
R a s s o m:

Temur Sa'dullayev

Go'ro'g'li: O'zbek xalq dostonlari / Aytuvchi Rahmatulla shoir Yusuf o'g'li; Tahrir hay'ati: O. Yunusov, A. Ahmedov, M. Jo'rayev va boshq./ Rassom T. Sa'dulla. — T.: Sharq, 2006. — 448 b.

“Go'ro'g'li” turkumi dostonlari yuzga yaqin xilma-xil mazmundagi asarlarni o'zida birlashtirgan ulkan silsiladir. Xalq baxshilari bu turkumga kiruvchi dostonlarni sevib kuylab kelganlar. Ushbu jildga Rahmatulla shoir Yusuf o'g'lidan yozib olingan 27 doston kiritildi. Ularda afsonaviy xalq qahramonining tug'ilishi, uning bahodirona yoshligi, jasoratlarga to'la hayoti, ozodlik o'lkasi — Chambil shahrining bunyod etilishi, asrandi farzandlar — Hasanxon va Avazxonlarning Chambilga keltirilishi, ularning bahodirliklari turli-tuman sarguzashtli voqealar girdobida tasvirlanadi. Dostonlar qahramon va sevimli yor sadoqati, ota-ona va farzand burchi, birodarlik va do'stlik, ona yurtga muhabbat masalalaridan bahs etadi. Har bir doston badiiy mukammalligi va jozibadorligi bilan kitobxonni o'ziga jalb eta oladi.

BBK 82.3(SU)

XIROMON DALI

Ayvoni keng dunyoning bir burchida Oshiqali degan katta bir pir bor edi. Kunlardan bir kun Xizir bobo Oshiqali pirning oldiga kelib, “Jo’ra, ikkovimiz bir olamni aylanib, tomosha qilib kelayik”, — deb Oshiqali pirni iyartib, Iram boqqa borib, qarini yoshlik holatiga keltiradigan olma olib, undan keyin Shom mulkiga ravona bo’ldilar. Shom mulkida o’zi bir yuz yigirma yashar, kampiri bir yuz o’n yashar, dunyoda bitta ham farzand ko’rmay, juda ham qarib qolgan bir kishi bor edi. Xizir bobo xizmatkor suratida, Oshiqali pir tabib suratida bo’lib, o’sha farzandsiz chol-u kampirnikiga borib mehmon bo’lib, Iram bog’dan keltirgan olmaning ikkovini ularga yemakka berdilar. Xudoning qudratidan, pirning karomatidan chol-u kampir olmalarni yegandan keyin o’zidan o’zi g’ayratga enib, shu kecha kampirning bo’yida homila paydo bo’ldi. To’qqiz oy, to’qqiz kun, to’qqiz soat, to’qqiz daqiqadan keyin kampir bir o’g’il tug’ibdi. O’g’ilning otini Karimberdi qo’yib, murod-maqsadlariga yetdi. Bular murod-maqsadlariga yetib tura bersin.

Endi Xizir bobo bilan Oshiqali pirdan eshitsak. Ular ikkovi yo’lga ravona bo’lib, Arzirum degan shaharga yetib keldilar. Ana shu Arzirum mamlakatining bir tog’lik tomonida Arslonboy degan olifta, guppitob, boshqalarga oyoq uchidan qaraguvchi, lekin o’zi haddili boy bir odam bo’lib, yoshi oltmishga borsa ham, hali farzandi yo’q edi. Arslonboydan tabib ham, takkon ham, emchi-romchi ham, eshon, azayimchi ham, mulla, qushnoch ham, avliyoni tunash, mol aytish, sadaqa va o’zini talatish ham qolmay, bir chivinchana naf ko’rmay, ketgan pul-u mollariga ichi achib yurar edi. Xizir bobo bilan Oshiqali pir ana shu Arslonboynikiga kelib tushib, Oshiqali o’zini tabib deb Arslonboyga tanitib, kissasidagi ikki dona olmani chiqarib berdi. Arslonboy kanizaklarining ichida bir suluv, chor burch, semiztob, oq quv kanizakni yaxshiroq ko’rib yurar edi. Olmaning bittasini o’zi yeb, tag’i bittasini o’sha kanizakka berdi. Olma yutqunchodan o’tgandan Arslonboyning ham, kanizakning ham holati o’zgacha bo’lib, ikkovi aysh-ishrat qilib qolib, xudoning qudratidan, pirning karomatidan Arslonboyning ul yaxshi ko’rgan kanizagining bo’yida homila paydo bo’lib qolib, to’qqiz oy, to’qqiz kun, to’qqiz soat, to’qqiz daqiqadan keyin bir qiz tug’ib, qizning ismini Xiromon qo’ydi. Xiromon ham enasini emib kattara bersin.

Endi Xizir bobo bilan Oshiqalidan eshitsak. Ular yo’lga ravona bo’lib, turkman tog’laridan birida qirq chiltonlar G’irko’kni Go’ro’g’libekdan o’g’irlab borib, tarbiya qilayotgan manzilga bordilar. Shu yerda Oshiqali pir G’ovsul G’iyos bo’lib Go’ro’g’li sultonga ko’rinib: “Tila maqsadingni. Ot tilaysanmi, zot”, — deb uch marta so’rganida ham Go’ro’g’li: “Ot tilayman”, — dedi. Shunda: “G’irko’k oting bo’lsin, Yunus, Misqol yoring bo’sin. Chambil shahring bo’lsin”, — deb Go’ro’g’libekning haqiga duo qilib, G’irko’kni topshirgan edi. Shuytib qissaning bu yog’i tokchada taxlanib tura bersin. Endi so’zni Xiromon qizdan eshiting.

Alqissa, Xiromon qiz birdan ikkiga kirdi, ikkidan uchga kirdi. Ota, ena deguday, non bersa yeguday bo’ldi. Oydan oy o’tdi, yildan yil o’tdi. Xiromon qiz o’n to’rt yoshiga yetdi. Atrof jonibdan Arslonboyning qizi bo’y yetibdi, deb sovchilar kela boshladi. Shunda Arslonboy: “Qiz bo’lsa ham, o’g’il o’rnida ko’rib, ko’p zor bo’lib, tilab-qusab topgan farzandimning o’zidan so’rayin”, — deb Xiromon dalidan: “Qizim, do’garak’ seni bo’y yetdi, deb sovchi yuborayotir. Endi sen shunga nima deysan”, — deganida Xiromon dali Arslonboyga: “Ota, men sizning tilab-qusab o’g’il o’rnida ko’rib topgan farzandingiz bo’lsam, mening iltimosimni ham yerda qoldirmay, ixtiyorimni o’zimga qo’ying”, — dedi. Ixtiyorini o’ziga qo’ydi.

Undan keyin Xiromon dali o’ziga uch yuz oltmish kanizak qildirib, otasining bir havodor yeridan tanlab, ichiga yer yuzidagi mevalardan ektirib, o’rtasidan shohsupali sarhovuz qildirib, chor atrofiga devor urdirib, bir ajoyib chorbog’ bino qildirdi. Xiromon dali uch yuz oltmish kanizi bilan ana shu chorbog’ida yashay berdi. Xiromon dali bozor, rastalarga qichqirtib: “Kimki Arslonboyning qizi Xiromon dalining ikki shartini bajarsa, biri kurashib yiqitsa, yana biri baxshi aytishib yengsa, mana shu shartlarini bajargan kishiga tegadi”, — deb ovoza tarqatib, oradan ko’p yillar o’tib ketdi. Xiromon dalidan uch yuz oltmish polvon,

¹ Tevarak-atrof.

uch yuz oltmish shoir-baxshi yengilib ketdi. Xiromon dalining yoshi ham yigirma yettiga yetdi. Undan keyin Xiromon daliga talabgor topilmay, Xiromon dalining o‘zi kuyovsiz qolib ketadigan bo‘lib, o‘zining qo‘ygan shartlariga o‘zi pushaymon bo‘lib, bir kun atrofdagi folchilarni to‘plab, o‘zining baxt-toleyini bilib berishini talab qildi. Shunda folchi, romchilar: “Sizning bu maqsadingiz fol bilan, rom bilan hal bo‘lmaydi. Bir Mazzam momo degan bor. Sizning maqsadingizning ilojini bilsa, o‘sha biladi. Uyi Erqiljim qishlog‘ida”, — dedilar. Xiromon dali folchi, romchilarga javob berib yuboribdi. Bir kaniziga bir hamyon tilla berib, Erqiljim qishlog‘iga yubordi. Mazzam momo Xiromon dalining kanizini siylab, ostiga ko‘rpacha taylab, bodom, pista, rustalar bilan ziyofati aylab, nima maqsadda kelganini so‘radi. Kanizak Xiromon dali berib yuborgan bir hamyon tillasini berib: “Xiromon dali bilan gaplashar ekansizlar”, — dedi. Mazzam momo qanday? Ilonning moyini yalaganday yalanglagan, oltmishdan oshib ketgan bo‘lsa ham yoshsinib bilanglagan, ko‘zlari alanglagan, ustiga shoyi-shalpar kiyib shalanglagan kampir. Kanizakning taklifiga rozi bo‘lib, puxtalangan katta oq eshakka minib, kanizakka ergashib yo‘lga tushib, Xiromon dalining chorbog‘iga yetib kelib, Xiromon dalini ko‘rib: “Ha, Xiromonjon, menda nima ishing bor edi?” — deb turdi. Xiromon dali Mazzam momosiga tag‘i bir hamyon tilla berib, o‘zining o‘ziga qo‘ygan shartlaridan nolib, yoshi yigirma yettiga kirsa ham, hali ham uy buvisi bo‘lib qolganini, shunga chora topib berishini aytdi. Shunda dunyoning past-u balandini kuzatib yurgan Mazzam momo qoshini kerib, ko‘zini o‘ynatib, Xiromon daliga qarab, bir necha joydan timsol keltirib, shu so‘zni aytdi:

Tol ipakday soching jonni qiynaydi,
Qoshing qiyo, uchsa ko‘zing o‘ynaydi,
Oyog‘ing ostida gullar jaynaydi,
Istaganing topsang bo‘lar Chambildan.

Go‘ro‘g‘lidir u shaharning sultoni,
Behisht pirog‘iday mingan hayvoni,
Ham suxanvar, ham polvonlar polvoni,
Istaganing topsa bo‘lib Chambildan.

Buyurgan qucharlar tolmali beldan,
Kim yuzin qaytarar sendayin guldan,
Bir necha so‘z eshit shirin tilidan,
Istaganing topsang bo‘lar Chambildan.

Kurash tushsa, har kimsani yiqadi,
So‘z aytishsa, har qanday shoir biqadi,
Har joyda u ustun, g‘olib chiqadi,
Istaganing topsang bo‘lar Chambildan.

Chambil degan shaharlarning go‘zali,
Bunga guvoh shoirlarning g‘azali,
Jononlari bari senday mazali,
Istaganing topsang bo‘lar Chambildan.

Mazzang momong ko‘p gaplarni biladi,
Senday jononlarga bayon qiladi,
Baxt-toleying Chambilman ravshan bo‘ladi,
Istaganing topsang bo‘lar Chambildan.

Bu so‘zni Mazzam momosidan eshitib: “Chambilning o‘zi qayda-yu Go‘ro‘g‘lini bu yerlarga keltirmak qayoqda”, — deb Mazzam momosiga qarab, marg‘ulini burab, zulfini tarab, Xiromon dali bir so‘z dedi:

Bahor chog‘i yilg‘alar suvga to‘ladi,

Kunga qarab qizg‘aldoqlar kuladi,
Chambil degan viloyating qaydadir,
Go‘ro‘g‘lisi meni qaytib biladi.

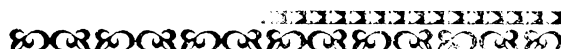
Go‘ro‘g‘li degani bo‘lsa uzoqda,
Qanday bilar birov bayon etmasa.

Bahor chog‘i o‘rdak qo‘nar qo‘llarga,
Go‘ro‘g‘lini takrorlaysan tillarga,
Chambil degan viloyati qaydadir,
Qanday yaqin bo‘lar bizning ellarga.

Sochim uzun, jamalagi tuyundi,
Sanam qizlar ishq yo‘lida kuyundi,
Go‘ro‘g‘li degani bo‘lsa uzodqa,
Mening holim ul bilmagi qiyindi.

Yo‘l emas, ustidan karvon o‘tmasa,
Yurgan karvon manziliga yetmasa,

So‘zlaydi, so‘zlaydi dali Xiromon,
Naylayin, ekan-da taqdirim yomon,
Chambil viloyati bo‘lsa uzoqda,
Kelarmi talabman Go‘ro‘g‘li sulton.

Bu soʻzni Mazzam momosi eshitib, Xiromon daliga dildorlik berib, bir soʻz dedi:

Koʻrgan tushni yaxshilikka yoʻraysan,
Oqil qizsan, sultonlikka yaraysan,
Momong eson boʻlsa maqsad hal boʻlar,
Sharti shuldir oʻn, oʻn besh kun qaraysan.

Bir necha oshiqning bagʻri yaradi,
Bagʻirini sudrab qayga boradi,
Tanga-tilla bilan topsang koʻnglini,
Bu maqsadni momong hal qip beradi.

Davlatningdan shoyi-sholdam oʻraysan,
Oyna olib, qora soching taraysan,
Momong eson boʻlsa, maqsad hal boʻlar,
Sharti shuldir oʻn, oʻn besh kun qaraysan.

Osmonda bulutlar yugrib yeladi,
Qayga borib yogʻishini biladi,
Chaqmoqdan tez yurar uchqur ot boʻlsa,
Momong Goʻroʻgʻlini olib keladi.

Qoshing qiyo, kesma zulfing zarmidi,
Yoʻlingda oshiqlar intiq-zormidi,
Doim senga baxt-u iqbol yormidi,
Ikki yuzing toza pishgan normidi.

Mazzam momong koʻp narsani biladi,
Tanga-tilla bilan koʻngli toʻladi,
Chaqmoqdan tezyurur uchqur ot boʻlsa,
Senday goʻzal uchun xizmat qiladi.

Bu soʻzni Mazzam kampirdan Xiromon dali eshitib: “Bu mamlakatlarda mening bilan aytishib yengadigan, kurashib yiqadigan topilmasa, yoshim boʻlsa oʻtib borayotlsa, bu yogʻining xabarini bergan oʻzing, uchqur otdan ham darakni oʻzing berarsan”, — deb Mazzam momosiga qarab, uchqur otning qayoqdan topilishini soʻrab, bir soʻz dedi:

Momo, eshit qizingning faryodini,
Axtargin Arzirim viloyatini,
Tanga-tilla senga boʻlsin sadaqa,
Oʻzing top u aytgan uchqur otini.

Har narsaga sening aqling yetadi,
Sening bilan barcha mushkul bitadi,
Iltimosman qizing ilging tutadi,
Oʻzing top u aytgan uchqur otini.

Men boʻlsam, bir uyda oʻtirgan mushtipar,
Bir mushtipar mungliq qayerni izlar,
Senga topshirayin kulli ixtiyor,
Oʻzing top u aytgan uchqur otini.

Iztirobda qolgan bunda Xiromon,
Tabib boʻlsang, ayla bu dardga darmon,
Bu ishlar ochilar sendan, enajon,
Oʻzing top u aytgan uchqur otini.

Bu soʻzni Mazzam momosi eshitib, Xiromon daliga qarab: “Qizim, quruq tovoqqa fotiha yurmaydi. Avval menga beradiganingni ber, ot deganing qochib ketmaydi”, — deb bir necha joydan timsol keltirib, qoshini terib, oʻzini kerib, bir soʻz dedi:

Dam bu damdir, oʻzga damni dam dema,
Yarim yoʻlda matlab qolar ham dema,
Tillani ber, tulpor qochib ketmaydi,
Davlatningda bir tulporni kam dema.

Tillani ber, tulpor qochib ketmaydi,
Oʻzing omon boʻlsang, tulpor topilar.

Zar qanot uylarga namat yopilar,
Kumush boʻsagʻaga oltin chopilar,
Tanga ber, bir tulpor qochib ketmaydi,
Boshing omon boʻlsa, tulpor topilar.

Bedov mingan togʻu toshda yeladi,
Davlatmandga davlatmand monand keladi,
Tulpor topilmogʻi oson, chirogʻim,
Koʻp pul bersang, momong koʻngli toʻladi.

Poyga kuni bedov otlar chopilar,
Urush kuni boshga qalqon yopilar,

Mazzam momong koʻp narsani biladi,
Doimo aytgani oʻngdan keladi,
Tulpor topilmogʻi oson, chirogʻim,
Tilla bersang, momong topib keladi.

Xiromon dali Mazzam momosining bu soʻzini eshitib: “Koʻngling tilladan qolsin, momojon. Ishqilib, uchqur otni qayerdan topsang ham top”, — deb bir hamyon tilla berdi. Shunda Mazzam momosining

ko'ngli to'lib: "Tulporni shu otangning asov yilqilarining orasidan topib keltiraman", — deb bir necha joydan timsol keltirib, Xiromon daliga qarab, bir so'z dedi:

Tekis bel ustida bedov chopilar,
Urush kuni boshga qalqon yopilar,
Mingta asov yilqi bo'lsa bir yerda,
Ichidan axtarsa, tulpor topilar.

Piyolaning kumushdandir chegasi,
O'zingsan shu yurtning oyim bekasi,
Ming asovdan bitta tulpor topilar,
Bir boy bo'lsa, barisining egasi.

Musofirlar bekorga yo'l tutmaydi,
To'qson chiqmay tog'dan karvon o'tmaydi,

Otangning asovi mingdan ziyoda,
Jon bolam, niyatlar zoye ketmaydi.

Yugurmakka baland yo'llar tutadi
Baland yo'ldan yo'lovchilar o'tadi.
Shu momongga bersang kulli ixtiyor,
Ming asovdan tulpor tanlab tutadi.

Mazzam momong ko'p narsani biladi,
Tulpor otlar chaqmoqdan tez yeladi,
Shu momongga bersang kulli ixtiyor,
Chambilga ham o'zi borib keladi.

Xiromon dali Mazzam momosidan bu so'zni eshitdi. Gulixiromon oti, qo'lida qalam-davoti, sharros chiqqan sovodi. Darrov kanizining biroviga buyurib, oq sandiqdan bir taxta oq shoyi qog'oz, bir mushkning suvi bilan ishlanib, yetmish marta mushtlanib, toza pishirilib tayyor bo'lgan siyohidan bir ko'zacha keltirgizib, nozik qalam bilan Mazzam momosiga otasining mingta to'plangan asos yilqisini ko'rib, o'zi ushlab, bir tulpor ayirib olsin, deb yorliq yozib, yorliqqa o'zining oyga o'xshagan muhrini bosib berdi. Shunda Mazzam momosi Xiromon daliga: "Men tulpor topishga-ku topaman, ammo sen tag'i qirq kun sabr qilishing kerak. Chunki tulporni o'zim qo'lda qirq kun tarbiya qilmasam, ko'ngildagiday bo'lmaydi", — dedi. Mazzam momosining maslahatiga Xiromon dali rozi bo'lib, Mazzam kampir bir-ikki kanizlar bilan toqqa chiqib ketdi. Arslonboy dunyoda bittayu bitta qizim, deb qizining bunday ishlariga monelik qilmas edi. Mazzam kampir bir-ikki kanizakni iyartib yura-yura Arslonboyning bir darada joylik bo'lib yurgan asov yilqilarini ko'rib qoldi. Sanab ko'rsa, mingta ekan. "Bir kam ming yilqi bo'lganda ham ichidan tulpor topolmas edim", — deb yilqilarni birma-bir ko'zdan kechirib, ichidan parilar Xiromon daliga enchi deb qo'shib ketgan enasi suv tulpori, otasi bulut tulporidan bo'lgan bir do'non ot topib, ming taryobid va kitobi voyvoyakni ishlatib, otni o'ziga rom qilib aldab ushlab, ustiga egar solib, o'zi minib olib Erqiljim qishlog'iga olib borib, qirq kun kun tekizmay boqib, qirq kundan keyin otini tabladan chiqarib minib, Xiromon dalining huzuriga kelib: "Ana endi bizga Chambilga borib kelguncha yana olti kun muhlat", — deb bir necha joydan timsol keltirib, shu so'zni aytdi:

Ko'kda yilikan tursa bulut talashar,
Birda desam otim tog'lardan oshar,
Uch kun yursam Chambilbelga yondashar,
Bekam, olti kunga muhlat ber endi.

Bir sakrashda baland tog'lardan o'tar,
Uch kunda qirq kunlik manzilga yetar,
Borib kelganimcha olti kun o'tar,
Bekam, olti kunga muhlat ber endi.

Aslida suv bilan bulutdir zoti,
Osmonda yulduzni ko'zlar g'ayrati,

Bunga tengdir Go'ro'g'lining G'iroti,
Bekam, olti kunga muhlat ber endi.

Bir hayt desa, yetti tog'dan o'tadi,
Ko'z ko'rim manzillar yo'lin tutadi,
Oqqan yulduzlarni quvsa, yetadi,
Bekam, olti kunga muhlat ber endi.

Mazzam momong ko'p narsani biladi,
Senday jononlarga xizmat qiladi,
Go'ro'g'lini borib aytib keladi,
Bekam, olti kunga muhlat ber endi.

Xiromon dali: "Shu yog'iga chidaganda, olti kunga chidamaymanmi", — deb Mazzam momosiga olti kunlik sut kulchani xurjunga solib berib, olti kunda Chambilga borib kelmoqqa javob berdi. Mazzam kampir oppoq xitoyi shoyi liboslarga o'ralib, yuziga niqob tortib, pariday bo'lib pirillab, ko'kraklari dirillab, tulporni minib, jilovini burib, Chambil shahri qaydasan, deb necha tog'lardan, gaza-bellardan oshib, uch kun-

dan keyin choshtgoh pillada Chambilga kirib keldi. Hech joyda gidirmay, xuddi parilarning yurtidan kelgan elchiga o'xshab, Go'ro'g'li sultonning mayxonasining oldiga kelib to'xtab, Go'ro'g'li sultonning G'irko'kni qashov-jo'rob qilib turganini ko'rib, Go'ro'g'li sultonga qarab, bir so'z dedi:

Tog'u toshda bedovimni yelaman,
Uzoq yo'ldan ot o'ynatib kelaman,
Arzirim shahrida dali Xiromon,
Xiromondan kelgan elchi bo'laman.

Tuman daryosiday toshib-to'laman,
Har yerda harifman o'ynab-kulaman,
Arzirim shahrida dali Xiromon,
Xiromondan kelgan elchi bo'laman.

Bedov minib ora yo'lda tolaman,
Qasd qilgan g'animdan o'chim olaman,
Arzirim shahrida dali Xiromon,
Xiromondan kelgan elchi bo'laman.

Xiromon deganim Arslonboy qizi,
Ustiga kiygani gulgun qirmizi,
U talab qilibdi mehmonga sizi,
Arzirim shahrida dali Xiromon,
Xiromondan kelgan elchi bo'laman.

Qasobadan' kelar tog'ning epkini,
Ang uchratsa, mergan bosar tepkini,
Chorbog'ida senga intiq har kuni,
Arzirim shahrida dali Xiromon,
Xiromondan kelgan elchi bo'laman.

Mazzam kampir niqobini pirillatib, ko'kragini dirillatib, otining jilovini burib, kelgan yo'liga qarab qaytmoqchi bo'la berdi. Shunda Go'ro'g'li sulton Mazzam kampirga qarab: "Kim bo'lsang ham, gartak gidirayib tur. Men haramimga kirib chiqayin", — deb shu so'zni aytdi:

Kim bo'lsang ham sal gidirayib turgin,
Men kirib chiqquncha haram sarayga,
Chaqmoqday tulporing jilovin burgin,
Maslahat solguncha qoshi qoraga.

Misqol pari degan dildorim bordi,
Har kecha o'zimga rozidan yordi,
Har gapni so'rmasam undan bekordi,
Shuytmasam cho'p tushar ikki oraga.

Xiromon dalining ikki sharti bor,
Biri borgan bilan baxshi eshitar,
Ikkinchi shartidir kurashga tushar,
Arzirim shahrida dali Xiromon,
Xiromondan kelgan elchi bo'laman.

Xiromon boshida oltin jig'adi,
Shartin bajarganga bo'yin egadi,
Balki qabul qilsa, unga tegadi,
Arzirim shahrida dali Xiromon,
Xiromondan kelgan elchi bo'laman.

O'zidan uch yuz oltmish baxshi bilan
Uch yuz oltmish polvon yengilgan,
Bari Xiromondan ojizlar bo'lgan,
Uman uchrashmagan faqat sen qolgan,
Arzirim shahrida dali Xiromon,
Xiromondan kelgan elchi bo'laman.

Ishonsang kuchingga, qarab ko'rasan,
Shashting bo'lsa, irkimasdan borasan,
Tabing bo'lsa, elchiman birga yurasan,
Arzirim shahrida dali Xiromon,
Xiromondan kelgan elchi bo'laman.

Senmisan parizod yoki farangi,
Ustingga uribdi otingning changi,
Ketsin ko'ngillarning doimo zangi,
To'xtab tur, tuz qo'yma bunda yaraga.

Go'ro'g'li der oqibatini ko'rayin,
Bu to'g'rida yordan javob so'rayin,
Undan keyin sening bilan borayin,
Javob bersa yorim menday to'raga.

Bu so'zni Mazzam kampir eshitib, qiqirlab kulib, ko'nglida: "Bu yorining oldiga kirsam, Xiromon daliga boraman deb yoridan javob so'rasam, rashk degan bir baloyi azim, balki yorining yelkasiga minib, Xiromon daliga bormam, deb oyoq tirab olsa, har qancha bo'lsa ham, yoshligida sevib olgan yori, bir umrlik

¹ Havo ayniganda tog' ustidan yana bir toqqa o'xshagan bulut (*Baxshi izohi*).

yostiqdosh dildori emasmi, undan keyin Go‘ro‘g‘lining ham shashti qaytib, Xiromon daliga bormay qolsa. Yo‘q, buni hozirdan orqasiga qaytarib, yoriga durust qilib qo‘yayin”, — deb Mazzam kampir mazzanglab, tizzanglab, Go‘ro‘g‘li sultonga qarab, bir so‘z dedi:

So‘zlasam, so‘z kelar ko‘nglim bahridan,
Chiqqing kelmas ekan Chambil shahridan,
Go‘ro‘g‘li degani bekor ekandir,
Botir javob so‘raydimi yoridan?!

Xotin degan bu ishlarga ko‘nami,
Rashk o‘tiga o‘rtanibon yonami,
Go‘ro‘g‘li degani bekor ekandir,
Bir yor deb mard kishi orqa yonami.

Muxannislar chiqmas ayol so‘zidan,
Vafo istab bo‘lmas kazzob do‘zidan,

Go‘ro‘g‘li degani bekor ekandir,
Yurar ekan nodon yori izidan.

Davlatining shashti kelgan azimdi,
Sendaylarga to‘qqiz xotin lozimdi,
Go‘ro‘g‘li degani bekor ekandir,
Bir yor deb tashladi aytgan so‘zimdi.

Bildim endi pari yoring zo‘r ekan,
Zo‘r bo‘lsa ham kaltafahm o‘r ekan.
So‘rab ham ko‘r so‘raringni yoringdan,
U pismi q shumshuging nima der ekan.

Go‘ro‘g‘li sulton bunday tik so‘z odamning qitig‘iga teguvchi ayolni birinchi ko‘rishi edi. “Yo bo‘lmasa elchiman, deb kelib turgan Xiromon dalining o‘zi bo‘lib, yuziga niqob tortib, o‘zini tanitmay turganmikan. Shuytib meni ajva qilmoqqa yurganmikan. Har qalay nima bo‘lsa ham, ichkariga kirib, Misqol paridan bir so‘ray”, — deb Go‘ro‘g‘li sulton tezlik bilan ichkariga kirib, bu to‘g‘rida Misqol paridan maslahat so‘radi. Shunda Misqol pari: “Agar bu yerga kirmasdan jo‘nab ketganingda, Xiromon dalini yiqar eding. Ayolingdan maslahat so‘raganing uchun gartak bo‘shashding. Endi baribir borganing bilan Xiromon dalidan yiqilasan. U ham o‘zingday nazarkarda qiz. Agar juda ham Xiromon dalini yiqaman desang, avval Xuroson yurtiga borib, Oshiqali pimg shogirdi Oydin Yusuf pirga qo‘l berib, qirq kun xizmatini qilib, fotihasini olib borsang, ajab emaski, Xiromon dalini yiqsang”, — deb maslahat berdi. Go‘ro‘g‘li sulton tashqariga chiqib qarasa, haligi niqobdor ayol allaqachon ketib qolgan ekan.

Go‘ro‘g‘li sulton darrov G‘irko‘kni egarlab minib olib, haligi niqobdor ayolning izi bilan haq deb yo‘lga tushib ravona bo‘lib, tinmasdan quvib, uch kecha-yu uch kunduz yo‘l yurib, ozgina emas mo‘l yurib, Mazzam kampirning otini haydab, chaqmoqday oqib ziltillab borayotganiga bir ko‘zi tushdi-yu, ikkinchi bora qorasini ham ko‘rmay qoldi. Shu kuni choshtgoh pillada Mazzam kampir Xiromon dalining huzuriga yetib: “Ana Go‘ro‘g‘li ham senga talab solib kelayotir. Anig‘ini bilayin, deb bir qirda gidirayib turib ko‘rdim. Keyin u menga yetolmay, orqada qolib ketdi. Bugun tushlarga kelib qolar. Endi menga bergan mukofoting shu ot bo‘lsin. Omin, bolam, salomat bo‘l, bergan tuzingga rozi bo‘l”, — deb otning jilovini burib, ko‘z ochib yumguncha nazardan g‘oyib bo‘lib ketdi.

Xiromon dali ko‘nglida: “Ketsang, go‘r ket. Shuncha ish bitirib berding, bas. Ko‘pi kerak emas. Sendaylar bilan doim yaqin bo‘lmoq xatardan xoli emas”, — deb Go‘ro‘g‘li sultonning yo‘liga muntazir bo‘lib tura berdi. Go‘ro‘g‘li sulton ko‘nglida: “Pirning kirdikorini arab yurtida ko‘rgan edim. Oydin Yusufi ham o‘shanga o‘xshagan pir chiqar-da”, — deb pirga qo‘l bergani bo‘yni yor bermay, tikka haligi niqobdor otining izi bilan Arzirum yurtiga yetib borib, bir do‘nglikka chiqib qarasa, narigi soyda juda ham bahaybat katta bir chorbog‘ bor ekan. “Bu Xiromon dalining chorbog‘i bo‘lsa kerak. Shu yerdan G‘irko‘kni tezlatib haydab boray. Xiromon dali juda shashti baland odam ekan desin”, — deb G‘irko‘kka qamchi bosib, do‘ngdan chorbog‘ga qarab, shirillatib haydab kela berdi. Shu kelishda G‘irko‘k tezlik qilib, o‘zini to‘xtata olmay, Xiromon dalining hovuzining bo‘yiga to‘shab qo‘ygan gilamning ustiga oralab ketdi. Shunda Xiromon dali qo‘liga sozini olib, Go‘ro‘g‘li sultonga qarab, bir so‘z dedi:

Bizning mehmon oti tezga o‘xshaydi,
To‘xtay olmay bosdi bundayin joydi,
Yo bilmam hali yosh adabsiz toydi(r),
Xush kelibdi bunda, safo kelibdi.

Bizning mehmon ekan ajab binoyi,
Yo har yerda kezib yurgan savdoyi,
Gard yeb qonqaygan qayqi riyoyi,
Xush kelibdi bunda, safo kelibdi.

Manzil-u chorbog'im tog'ning pastiga,
Chir atrofi terak chapa-rostiga,
Dubilg'a, qamchisi bordir dastiga,
Xush kelibdi bunda, safo kelibdi.

Tilim aylanadi so'zning rostiga,
Gilamlar poyonoz etdim ostiga,

Oti chopib sakrab o'tdi ustiga,
Xush kelibdi bunda, safo kelibdi.

Arslonboy qiziman, otim Xiromon,
Zulflarim sunbuldir, sochbog'im rayhon,
Keling, aytishaylik, bo'lsang g'azalxon,
Xush kelibsan bunda, Go'ro'g'li sulton.

Bu so'zni Go'ro'g'li sulton Xiromon dalidan eshitib, xurjundan do'mbirasini chiqarib, Xiromon dalining so'zlariga javob bermoqchi bo'ldi. Buni Xiromon dali ham bildi. U ham sozini qo'liga oldi. Shuytib, Xiromon dali so'ray berdi, Go'ro'g'li sulton javob bera berdi. Ana shunday qilib, birni Xiromon dali so'rab, birni Go'ro'g'li sulton javob berib, nimalar der ekan:

X i r o m o n :

Pahlavonlar ichra po'latdanmisan,
Chambil diyorida ahramanmisan,
Go'ro'g'li vallahat degan senmisan,
Xush kelibsan bunda, safo kelibsan.

G o' r o' g' l i :

Pahlavonlar ichra pahlavondirman,
Ahraman emasman, bir insondirman,
Qadrlasang bunda, qadrdondirman,
Chambilning sultoni, o'zim Go'ro'g'li.

X i r o m o n :

Yigitlar ichida yaxshi senmisan,
Majlisda suhbatning naqshi senmisan,
Biz bilan aytishar baxshi senmisan,
Xush kelibsan bunda, safo kelibsan.

G o' r o' g' l i :

Badlarga bad, yaxshilarga yaxshiman,
Qayda suhbat bo'lsa majlis naqshiman,
Sening bilan aytishishga baxshiman,
Chambilning sultoni, o'zim Go'ro'g'li.

X i r o m o n :

Hamalda chiqarar zardoli g'uncha,
Gasht etamiz guli yerga tushguncha,
Sen suxangar bo'lsang, dali ham shuncha,
Xush kelibsan bunda, safo kelibsan.

G o' r o' g' l i :

Hamalda ochilsa zardoli guli,
Anga taraladi oppoq tong yeli,
Senga mehmon bo'lgan turkmaning uli,
Chambilning sultoni, o'zim Go'ro'g'li.

X i r o m o n :

Surda ochilar qizg'aldoq, lola,
Har biri misoli qizil piyola,
Shularga akamlar bo'larmi vola,
Xush kelibsan bunda, safo kelibsan.

G o' r o' g' l i :

Surda jaynagan qizg'aldoq, lola,
Mislimi solingan qizil piyola,
Shularga akang ham bo'libdi vola,
Chambilning sultoni, o'zim Go'ro'g'li.

X i r o m o n :

Javzoda suvlanib pishadi olma,
Mingan bedovingning belidir tolma,
Bo'lmasa, ey nomard, yo'lingdan qolma,
Menga aytishmoqqa kashal ham bo'lma.

G o' r o' g' l i :

Arzirum elida pishibdi olma,
Sochbog'ing uzundir, belingdir tolma,
Noz-u karashmalar aylab burolma,
Meni sen o'zingdan aslo kam bilma.

X i r o m o n :

Asadda buloqning suvi shildirar,
Yilg'a bilan jimiyibgina yeldirar,
Har bir so'zing menga hazil ildirar,
Otamga bildirsam, seni o'ldirar.

G o' r o' g' l i :

Asadda icharman buloq suvidan,
Qo'rqmaydirman otang tugil devidan,
Shamol tursa shuytib odam ravaydan,
To'z bo'lmayman senday odamovidan.

X i r o m o n :

Tirama pishadi bog'ning anori,
Bizning ovul Arzirim yurti kanori,
Mehmonning bo'lmaymi otdan enari,
Shunday manzil-makonlarga qo'nari.

G o ' r o ' g ' l i :

Chorbog'ing Arzirim yurtning kanori,
To'lishib pishibdi bog'ing anori,
Agar do'qlab itarmasang, ey pari,
Mehmonning osondir otdan qo'nari.

Shunda Xiromon dali yugurib kelib, G'irko'kning jilovidan ushlab, Go'ro'g'li sultonga qarab: "Men so'rasam, sen javob bera bersang, kun chiqib, kun botib, tong otib, kun o'tib, shuytib ketaberadiganga o'xshaydi. Endi sen vafodor va vafosizlar haqida yaxshilab ikkita terma aytib bersang, shuning bilan seni o'zimday suxangar hisoblab, qo'rg'onimni bersam", — dedi. Shunda Go'ro'g'li sulton vafodor va vafosiz yorlar haqida Xiromon daliga qarab, shu termalarni aytdi:

V a f o d o r l i k

Laylu nahor bo'lib ko'makdosh,
Yor ko'nglini olar vafodor.
Har doimo sarriga sirdosh,
Munis hamdam bo'lar vafodor.

Burro tilin etar muloyim,
Parvonalar bo'lib har doyim,
Xush xulqli, o'zi xush fahm,
Ko'ngildagin bilar vafodor.

Farosatli, luqmon minishli,
Mehr-u dili issiq kunishli,
Har doimo suhbatlari xushli,
Jon deb xizmat qililar vafodor.

Begonalar yuziga boqmas,
Ham o'zgalar suhbatlari yoqmas,
Shalang urib sayrona chiqmas,
Do'st hurmatini tilar vafodor.

O'z yoridan o'zgani bilmas,
Parilarga qayrilmas, kulmas,
Dili hargiz begona bo'lmas,
Dildorini siylar vafodor.

Boqing shoir degan so'ziga,
Yer tushirmas cho'p ham iziga,
Dam-badam o'z do'sti yuziga,
Tabassumla kular vafodor.

X i r o m o n :

Arslonboy qiziman, ismim Xiromon,
So'zingdan haqiqiy ekansan sulton,
Tush otingdan, o'zim aylayin mehmon,
Yo'lingda jonimni qilayin qurbon.

G o ' r o ' g ' l i :

Uzoq yurtdan kelgan ko'ngli poraman,
Senday go'zal uchun bo'p ovoraman,
Otin jondan ortiq ko'rar Go'ro'g'li,
Uyinggacha otdan tushmay boraman.

Go'ro'g'li ham istaydi dildor,
Bir dildorga yor-u vafodor,
Ochiq yuzli, qomati gulzor,
Gulshanday ochilar vafodor.

B e v a f o

O'ylamasdan yorin yuziga,
Chopa-rosta so'ylar bevafo.
Bino qo'yib har dam o'ziga,
Har yon ko'ngil boylar bevafo.

Achchiq urar achchiq so'z ila,
Labin burib sovuq yuz ila,
Bahona qib o'g'ri ko'z ila,
Devor osha bo'ylar bevafo.

O'z yorini etmasdan izzat,
O'zgalarga qo'yar muhabbat,
Boshqa-boshqa imo-ishorat
Raqiblarga aylar bevafo.

Ul o'zicha aylar tantana,
Vafodorman, yorman deb mana,
Er ko'lini qilibon pana,
Sirtga nazar taylar bevafo.

Boshqalarga yuragi bayli,
Yomon ishga ko'p turur mayli,
Buzuqligi, xo'yi tufayli,
Odobsizlik aylar bevafo.

Shundaylardan Go‘ro‘g‘li bezor,
Odam emas, ular ajdahor,

Yor bo‘lmishin yetmoqqa tayyor
Hayvo bilan aldab bevafo.

Bu so‘zlarni Xiromon dali eshitgandan keyin Go‘ro‘g‘li sultonga qarab: “Mendan baxshilikda balandroqqa o‘xshayapsan. Endi mening qaddu bastimga qarab bir terma aytib ber. Undan keyin seni toza o‘zimdandan g‘olib hisoblab, senga qo‘rg‘onimni beraman”, — dedi. Shunda Go‘ro‘g‘li sulton sozini chertib, Xiromon dalining qaddu-bastiga qarasa, aqldan, aft-u andomdan olamda kami yo‘q. Bir go‘zal. G‘irko‘kning jilovidan ushlab, oldida qoshi bilan qoplab, zulfi bilan toblab, Go‘ro‘g‘li sultonni bir nazarda damiga ildirishga choqlab turibdi. Shunda Go‘ro‘g‘li sulton gulning oldida mast bo‘lib sayragan bulbulday bo‘lib, Xiromon daliga qarab bir so‘z dedi:

Ko‘rdim, ajab parivash bul yona ko‘z suzibdir,
Oftob misol boqishiman mehrini o‘tkazibdir.
Bu qandayin balo sho‘r, chopmoqqa ko‘z talashur,
Suv qalqishida suqsur go‘yo qiyo yuzibdir.

Qoshlar uchi qiyodi, yerga boqar hayoda,
Hurdan yuzi ziyoda, gulgunlanib qizibdir.
Ko‘z ustida hilola, zebo tushib jamoli,
Ko‘k shoyidan ro‘moli muncha o‘zin buzibdir.

Xo‘sh turqlik o‘zi yosh, yosh bo‘lsa ham dili tosh,
Vohkim, yasarda naqqosh husnin tekis tuzibdir.
Noz-u karashmasi ko‘p, boshlarga solgay oshub,
Bu qiz Go‘ro‘g‘lini deb begonadan bezdiribdir.

Bizga boqib suzilur ko‘zlari xumor bul qiz,
Ko‘ngli crib muloyim bo‘lgaymi yor bul qiz.

Beganadan bekinur, ul bachaday so‘kinur,
Chalqa bo‘lib chekinur, jonin ayar bul qiz.

Qo‘lidadir dutori, maylanturur bu sori,
Yo‘qdir sira g‘ubori, misli bahor bul qiz.
Boqqan bu yon qiyala, ko‘zlari to‘la hiyla,
Tushmay deya vobola, mastanovor bul qiz.

Bilmam o‘zi nechuk jon, tani birla jonga darmon,
Aylasa shunda mehmon, tutgay anor bul qiz.
Chikka egilganida, har yon burilganida,
Noz aylab kulganida o‘tday yonar bul qiz.

Tush dedi bunda pastga, sop qo‘ysa-chi qafasga,
Go‘ro‘g‘lini havasga qilgay duchor bul qiz.

Shunda Xiromon dali Go‘ro‘g‘li sultonning toza o‘zidan baland suxangar baxshi ekaniga iqror bo‘ldi. Ko‘nglida: “Go‘ro‘g‘li birinchi shart bo‘yicha meni yengdi. Endi ikkinchi shartda mendan yiqilib qolsa, tag‘i hamishagiday uy bekasi bo‘lib qola beraman. Undan ko‘ra Go‘ro‘g‘lini mehmon qilib, mening birinchi shartim bo‘yicha yutding, endi ikkinchi shartda ham ardisar yutasan, deb ikkinchi shartni qilmay, shu Go‘ro‘g‘liga tanimni bag‘ishlab qo‘yaman. Ardisar menga boshqa harif topilishi mahol”, — deb Go‘ro‘g‘li sultonga qarab: “Barakalla, endi senga qo‘rg‘onimni berdim. Otingni o‘z qo‘ling bilan yetaklab borib, seni uyimning supasining oldida qo‘ltiqlab tushirib olaman”, — deb G‘irko‘kni yetaklab keta berdi. Shunda G‘irko‘k bir enish joyda oldinga o‘manganlab yuborib, Xiromon dali G‘irko‘kning zarbi bilan dusto‘man tushib, ko‘ylaklari surilib, sag‘risidan to ko‘kraklarigacha yalang‘och bo‘lib, ko‘rinib ketdi. Undan keyin Xiromon dali o‘rmdan turib, polvonlik tomirlari qo‘zg‘olib Go‘ro‘g‘li sultonga qarab: “Endi otingdan tush, kurashamiz. Men sening bilan kurashmay qo‘yaqolayin, deb o‘ylagan edim. Endi bo‘lmadi”, — deb G‘irko‘kning jilovini qo‘yib yuborib, kurashga choq bo‘la berdi. Shunda Go‘ro‘g‘li sulton ham Xiromon dalining avzoyini buzuq ko‘rib, irg‘ib G‘irko‘kdan yerga tushib, G‘irko‘kni bir daraxtga bog‘lab, bu ham kurashga choqlana berdi.

Shuytib, bir sira aylanishib, Go‘ro‘g‘li sulton bilan Xiromon dali ushlab, kurashib qoldilar. Xiromon dali ha demay Go‘ro‘g‘li sultonni yonboshiga olib, yerga tashlab qo‘ydi. Go‘ro‘g‘li sulton ham shu yotgan holida Xiromon dalini balandga qaratib, bir siltab nayza bo‘yi yuqoriga otib yubordi, Xiromon dalining liboslari yirtilib, tuymalari so‘tilib ketdi. Shunday bo‘lsa ham Xiromon dali yerga tip-tikka bo‘lib tushib qarasa, Go‘ro‘g‘li sulton o‘rmdan turib, tag‘i ha deb ot qo‘yib kelayotir. Xiromon dali yana Go‘ro‘g‘li sulton bilan tutishib, tag‘i ko‘tarib yerga bir urib, ko‘kragidan bosib oldi. Bu sira Go‘ro‘g‘li sulton Xiromon

dalini shuncha zo‘r qilsa ham, hech qimirlata olmadi. Shunda Xiromon dali Go‘ro‘g‘lining shijoatiga qoyil bo‘lib, Go‘ro‘g‘li sultonga qarab, bir so‘z dedi:

Polvon bilar polvonlarning qadrini,
Tur, Go‘ro‘g‘li, seni ozod aylayin.
Bir siraga xalos bo‘lgin qo‘limdan,
Tur, Go‘ro‘g‘li, seni ozod aylayin.

So‘z eshitgin bunda mening tilimdan,
Agar qilsam har ish kelar qo‘limdan,
Bir siraga xalos bo‘lding o‘limdan,
Tur, Go‘ro‘g‘li, seni ozod aylayin.

Aralashib oq tushibdi sochingga,
Barakalla, qoyil bo‘ldim kuchingga,

Armonlar qolmasin tag‘i ichingda,
Tur, Go‘ro‘g‘li, seni ozod aylayin.

Hoziroq turibon ko‘zimdan yitgin,
Otingni mina sob bir sari ketgin.
Bugunoq otamning mulkidan o‘tgin,
Tur, Go‘ro‘g‘li, seni ozod aylayin.

O‘ldirmay joningga berayin omon,
Yana borib bo‘lgin elingga sulton,
Polvonliging hurmat aylar Xiromon,
Tur, Go‘ro‘g‘li, seni ozod ayladim.

Go‘ro‘g‘li sultonni qo‘yib yubordi. Uyalgani ham, zarb yegani ham ichida. Go‘ro‘g‘li sulton shu yotganicha qimirlamay yota berdi. Xiromon dali Go‘ro‘g‘li sultonga parvo ham qilmay, ko‘shkiga qarab ketdi. Oxiri Go‘ro‘g‘li sulton noiloj o‘rnidan turib, indamaygina Girko‘kka minib, Chambil yo‘li qaydasan, deb yo‘l tortib ozgina emas, mo‘l tortib, kayfi uchib, nashasi qochib, Chambilga kirib kelib, G‘irko‘kni tabлага bog‘lab, mayxonasiga ham tushmay, tikka Misqol parining oldiga kirib, jo‘rtagadan: “Xiromon dalini yiqdim, u ham o‘z shartiga muvofiq menga tegdi”, — deb shu so‘zni aytdi:

Shamolim doimo o‘ngidan keldi,
Go‘yo Xiromon baxshilikda yengildi,
Undan kay kurashda tag‘i yiqildi,
Shuytib o‘ylaganim joyida bo‘ldi.

Gulxiromon shavkatimni bildirdi,
Nikoh xatman mullasini keltirdi,
Elga ko‘rinakli katta to‘y qildi,
O‘zini u menga nikoh qildirdi.

Olib kelib qo‘y-sarkalar so‘ydirdi,
Sho‘rvasiga el-u xalqni to‘ydirdi,

Shuytib o‘zin menga nikoh qildirdi.

Jahonda mendayin pahlavon qani,
Yiqdim Xiromonday mohiliqoni,
Bu yoqda Chambilim, anda Arzirum,
Shuytib bo‘ldim ikki yurtning sultoni.

Go‘ro‘g‘lining hech qolmadi armoni,
Yiqilgan so‘ng Arzirumning polvoni,
Bu yoqda Chambilim, anda Arzirum,
Shuytib bo‘ldim ikki yurtning sultoni.

Bu so‘zni Misqol pari eshitib, Go‘ro‘g‘li sultonga boqib, qoshini qoqib, o‘zini kerib, qoshini terib, bu so‘zni aytdi:

“Uyalgan tek turmas” derlar, sultonim,
O‘zingga emas, men o‘zim ham g‘anim,
Nega rad etasan mening bilganim,
Yiqilgan yo‘q hali sendan Xiromon.

Qo‘limda hozirdir oynajahonim,
Jo‘rtaga demadi bo‘p turib sulton,
Bu degan so‘zlaring barisi yolg‘on,
Yiqilgan yo‘q hali sendan Xiromon.

Yoring degan so‘zlarini tutmading,
Pirga xolis xizmat aylab o‘tmading,

Shuning uchun murodingga yetmading,
Yiqilgan yo‘q hali sendan Xiromon.

O‘zingdan o‘zgaga bo‘yin egmading,
Qarisang ham ko‘zdin yoshing to‘kmading,
Oydin Yusuf pir oldida cho‘kmading,
Shuytib yiqilmagan sendan Xiromon.

Arzirum eliga qayqayib bording,
Xiromonman baxshi aytishib ko‘rding,
Undan keyin uningman kurashga turding,
Yiqilgan yo‘q hali sendan Xiromon.

Yigitlik kuningda o'ynading-kulding,
Shashting kelgan choqda toshibon to'lding,
Qortayib pir qilmay, qizdan yiqilding,
Shuytib yiqilmagan sendan Xiromon.

Misqol yoring bari gapni biladi,
Odamzodga pirdan madad keladi,
Hali ham boribon Oydin Yusufga,
Xizmat qilsang maqsadlar hal bo'ladi,
Yiqilgan yo'q hali sendan Xiromon.

Misqol parining bu so'ziga Go'ro'g'li sulton javob ham bera olmay qoldi. "Uyalgan tek turmas" deb asta mayxonasiga chiqib, u yerdan qirq yigitlaridan Maryam bilan Mavaran degan ikkovini topib: "Men bo'g'i, qulon, olqor, kiyiklarga kon joyni ko'rib keldim. Haydanglar, uchovimiz bir ov qilib, tiramaning kayfiga six kabob qilib, tog'larda nasha qilib kelamiz", — deb G'irko'kka minib, Maryam bilan Mavaran-ni ham o'z otlariga mingazib iyartib, Chambildan chiqib, "ov anyda, ov muniyda", — deb Maryam bilan Mavaranni aldab, beldan belga, tog'dan toqqa oshib, tekisga tushib, balandga chiqib, shuytib-shuytib Xiromon dalining chorbog'iga borib qo'ydilar. Endi bir dam olayik, deb bir gujumning tagiga tushib, Go'ro'g'li sulton Mavaranni chorbog'dan olma, anjir olib kelishga buyurdi. Mavaran Go'ro'g'li sultonning topshirig'iga muvofiq chorboqqa tushib, olmalarning kattasidan, anjirlarning hilviraganidan terib, bir bel-boqqa solib to'ldira berdi. Bir pilla Xiromon dalining kanizaklaridan bir to'dasi sayilbog' qilib kelib qolib, bir begona odamning olma, anjir terib yurganini ko'rishib, qanday beodob jonsan, deyishib, ko'plashib urib sudrashib, Xiromon dalining oldiga olib bordilar. Shunda Xiromon dali Mavaranga: "Agar baxshi yoki polvon bo'lmasang, ishimiz yo'q. Ana katta yo'l. To'plagan olma-anjirlaringni olib keta ber", — dedi. Og'zi qurtli turkman tek turarmidi. Xiromon daliga qarab: "Agar baxshi bo'lsam, nima qiladi?" — dedi. Xiromon dalining asl istagani baxshi bilan polvon emasmi: "Agar baxshi bo'lsang, mana bu sozni qo'lingga olib, bir suxan qilib berasan", — dedi. Shunda Mavaran Xiromon dalining qo'lidan sozini olib chalib, Xiromon daliga qarab, mo'ylovini burab, bir so'z dedi:

Muchchirlar bersang-chi gulday yuzingdan,
Bol hidi anqiydi har bir so'zingdan,
Oshiq bo'lib tushsam sening izingdan,
Men aylanay qoshing bilan ko'zingdan.

Bog'bon bo'lib uzsam toza gulingdan,
Olmalarday iskab tutsam qo'lingdan,
Quchib olsam tolma nozik belingdan,
Men aylanay qoshing bilan ko'zingdan.

Oshiq bo'lib oshib keldim belingdan,
Bahra topib shirin-shirin hilingdan,

Og'zingni tut surib olay tilingdan,
Men aylanay qoshing bilan ko'zingdan.

Bilmayman ko'nglingda nima o'ying bor,
Bo'yingga munosib qaddi bo'ying bor,
Hurday, pariday fe'li-xo'ying bor,
Men aylanay qoshing bilan ko'zingdan.

Ko'nglim asir etdi ko'rkam siyog'ing,
Qalam qoshing bilan bodam qobog'ing,
Kulganda dur tishing ko'rsatgan chog'ing,
Men aylanay qoshing bilan ko'zingdan.

Bu so'zni Mavaran ha deb ayta yotib, hali tamom qilmayoq, Xiromon dalining achchig'i yomon kelib ketib: "Sen ahmoq, kim bilan hazillashmoqchisan. Buni zindonga eltib qamab tashlanglar", — deb kanizaklariga buyurdi. Kanizaklar Mavaranning qo'lidan dutorni tortib olib, sudrashib, zindonga eltib qamab tashladilar.

Go'ro'g'li sulton Mavaran dim kelmaganidan keyin Maryamni chorbog'dan xabar olib kelishga yubordi. Maryam kelib, chorboqqa kirib pishib, tagiga tushib yotgan olma-anjirlarni ko'rib, qiziqib, Mavaran ham esidan chiqib ketib, ha deb olma-anjirlardan terib yeb yurib buning ham ustidan Xiromon dalining kanizaklari kelib qolib, tutib, sudrashib, Xiromon dalining oldiga olib bordilar. Bunga ham Xiromon dali: "Baxshi yoki polvon bo'lmasang, ana katta yo'l, keta ber", — dedi. Maryamning ham turkmanligi tutib: "Soz bo'lsa, baxshilik senday jonondan aylansin", — dedi. Xiromon dali: "Baxshi bo'lsang, juda qulay ekansan. Bo'lmasa, mana bu sozni olib, bir suxan qilib ber", — dedi. Shunda Maryam Xiromon dalining qo'lidan sozni olib chalib, eh-ha, deb Xiromon daliga qarab, mo'ylovini burab, bir so'z dedi:

Baland beldan oshib keldim,
Bunda bo‘lib xushtoringman,
Quchoq ochib karam qilsang,
Shu kecha sening yoringman.

Nurlidir yuzingning oqi,
Muchchi olsam, qolsin dog‘i,
Sendan yiroqlashgan chog‘i,
Yurayin bo‘p ko‘p zoringman.

Ishqing bilan yurak yonar,
Qattiq quchsam ko‘zing tinar,

O‘pib olsam labing qonar,
Shunday sening xushtoringman.

Choyday bo‘lib suzilasan,
Qattiq qissam cho‘zilasan,
Beling tutsam uzilasan,
Shu kecha sening yoringman.

Soching tutsam qayrilasan,
Qo‘ling tutsa eyrilasan,
Puting tutsam ayrilasan,
Bolta, tesha, taboringman.

Maryam ha deb javrab borayotib edi, Xiromon dali achchig‘lanib, Maryamning qo‘lidan dutorni yulqib tortib olib, o‘zini zindonga eltib qamab qo‘yishga buyurdi. Kanizaklar Maryamni ham sudrab zindonga qarab bora berdilar. Yo‘lda Maryam: “Dod, mening arzim bor. Meni qaytarib, malikalarining oldiga olib boringlar”, — dey bergandan keyin kanizaklar Maryamni tag‘i sudrab Xiromon dalining oldiga olib kelib: “Bekam, buning arzi bor emish”, — deb turdilar. Shunda Xiromon dali Maryamga: “Nima arzing bor”, — desa Maryam: “Arzim shu”, — deb bu so‘zni aytdi:

Yaxshi qiz bekorga iyak kerami,
Senday beo‘ylarni davron ko‘rami,
Bir yigitni bebosh nozaninlarga,
Sultonim Go‘ro‘g‘li bera berami.

Sendaylarning bilmaganin bildirar,
Xanjar urib qora bag‘ring tildirar,
Meni bandi etganingni ul bilsa,
Kelib turib sen go‘zalni o‘ldirar.

Tikka boqsam tog‘ning tegi buldirar,
Tol bargiday kumush sirg‘ang shildirar,
Meni bandi etganingni ul bilsa,
Kelib turib yurtning vayron qildirar.

Bo‘shat meni sultonimga borayin,
Hali ham gunohing undan so‘rayin,
Vayron bo‘lmoq bo‘lgan mulk-u molingni
Go‘ro‘g‘lidan tilab olib berayin.

Ey, malika, umring tamom bo‘lgandi,
Toshib-qalqib poymonang ham to‘lgandi,
Yolg‘iz deb qamama menday yigitni,
Elatingga bek Go‘ro‘g‘li kelgandi.

Senga kelib senga baxshi bo‘lgandi,
Nozanin, bir gapdan ko‘ngling qolgandi,
Ey, malika, ko‘p ketmagin o‘zingdan,
Elatingga bek Go‘ro‘g‘li kelgandi.

Xiromon dali Maryamning bu so‘zini eshitib, darrov kanizaklariga buyurib, Maryamning qo‘l-oyog‘ini bo‘shattirib, Mavaranni ham zindondan chiqarib keltirib, ikkoviga ham javob berib: “Hali Go‘ro‘g‘li ketmay, shu yerda yurgan ekan-da. Borib Go‘ro‘g‘liga aytinglar. Siyining borida jo‘nab qolsin. Tunov kun uni ayab, indamay yuborgan edim. Endi agar jonidan umidi bo‘lsa, shu bugunoq Chambilga qaytib ketsin. Bo‘lmasa, Go‘ro‘g‘lini burda-burda qilib tashlayman”, — deb yubordi. Maryam bilan Mavarana sultayishib, tayoq yeb, po‘lasi chiqib, Go‘ro‘g‘li sultonning oldiga borib, Xiromon dalidan eshitganlarini va o‘zlarining boshidan o‘tganlarini oqizmay-tomizmay bayon qildilar.

Go‘ro‘g‘li sultonning Xiromon dalidan yuragi chindaki olingan ekan. Maryam bilan Mavaranga qarab: “Bo‘lmasa, sizlar Chambilga qaytinglar. Og‘aynilar “Go‘ro‘g‘li qani”, — deb so‘rasa, “Ovda yuribdi”, — denglar. Oq tuya ko‘rdingmi, yo‘q. Chambilga borib, hech nima ko‘rmaganday bo‘lib yura beringlar”, — deb ularni Chambilga jo‘natib yubordi. O‘zi G‘irko‘kning ustiga minib, haq, deb Xuroson yurtiga qarab ketdi.

Shuytib, yo‘l yurib, yo‘l yursa ham mo‘l yurib, axir Xiroson yurtiga yetib borib, so‘ray-so‘ray Oydin Yusuf turgan dahaga borib, bir boboyga mehmon bo‘lib: “Bobo, men Oydin Yusuf piming pichi xizmatini qilsam, deb niyat qilgan edim. Otli bo‘lib borsam, beadabliq bo‘lar, deb sizga keldim. Mana bu tangalarni

olib, to men Oydin Yusuf pining xizmatidan kelganimgacha, shu otning yemidan, suvidan xabardor bo'lib turasiz", — deb G'irko'kni ul boboynikiga tashlab, o'zi Oydin Yusufning qishlog'iga qarab piyoda ravona bo'lib, ayni tushda yetib borib, so'rab, bir qirga borsa, qirda bir yangi havodar uy va bir paslikkina ko'hna uy turibdi. "Avval yangi uydin so'rayin", — deb u uyning oldidagilardan Oydin Yusuf pini so'ragan edi, ular pasmakkina uyni ko'rsatdilar. Go'ro'g'li sulton sekin borsa, bir oppoq soqolli yumaloq, lo'ndatop, qizil chiroyli, malla chakmanli, ko'k do'ppili, kichkina po'tani boshiga salla qilib olgan bir boboy o'tiribdi.

Go'ro'g'li sulton ko'nglida: "Arab yurtida ko'rgan eshonning savlati boshqacha edi. Bu Oydin Yusuf pining turmushi yana boshqacha. Shunday katta savlatli eshonning kirdikori odamga yoqmagan edi-yu, bunday ko'hna kiygani nima bo'lar edi. Yoshligimda bir zolimning boshiga ish tushib, zulm bilan to'plagan junlaridan o'n bir bololik tomga loyiq lab bir gilam to'qittirib, eshonga hadya qilganida, eshon mazlumlarni czilib, u zolimning yana rivoj topishing uchun duo qilgan, deb eshitganman. Qani, endi bu eshonning ham qaysi atvorda ekanini ko'ramiz-da. Avval bu eshondan bir xil mushkul savollar so'rayin. Agar gartak ilmi holdan xabari bo'lsa, savollarimga javob berar", — deb Oydin Yusufning eshigiga ro'para bo'lib: "Assalomu alaykum, Oydin Yusuf pir. Sizda mening uch-to'rt savolim bor", — deb sozini qo'liga olib turdi. Oydin Yusuf pir ham so'rovchining talabiga muvofiq: "Vaalaykum assalom. Kelgan mehmon, savolingni so'ray ber", — deb ilmkdan sozini qo'liga olib turdi. Shuytib, Go'ro'g'li sulton savolini so'ray berdi, Oydin Yusuf pir javob bera berdi. Birni Go'ro'g'li sulton, birni Oydin Yusuf pir aytib, savol-javob qilishayotgan joyi ekan.

G o' r o' g' l i:

U nimadir, jismi yo'g'u zoti bor,
U nimadir, o'zi yo'g'u oti bor,
U nimadir, qanotida xati bor,
Pir bo'lsang, shularga javob ber endi.

O y d i n Y u s u f:

Ul tangridir jismi yo'g'u zoti bor,
Anqo qushdir o'zi yo'g'u oti bor.
Jabroildir qanotining xati bor,
Savolingga bersam javob shu bo'lar.

G o' r o' g' l i:

U nimadir, po'latni qirqib o'tadi,
Bir lahzada olam oshib ketadi,
Chaqmoqni quvolagan hamon yetadi,
Pir bo'lsang, shularga javob ber endi.

O y d i n Y u s u f:

Ko'ngildir, po'latni qirqib o'tadi,
O'n sakkiz ming olam oshib ketadi,
Har yerga o'ylagan hamon yetadi,
Savolingga bersam javob shu bo'lar.

G o' r o' g' l i:

Bir gumbaz bor, yo'qdir uning eshigi,
Eshik tugil mo'ri bilan teshigi,
Ul gumbaz bir bandasining beshigi,
Pir bo'lsang, shularga javob ber endi.

O y d i n Y u s u f:

Mayakning bo'lmaydi og'zi, eshigi,
Eshik tugil mo'ri bilan teshigi.
Yumalasa poloponning beshigi,
Savolingga bersam javob shu endi.

G o' r o' g' l i:

Qaysi yulduz barcha yo'lning to'tasi,
Qay kishidir yo'qdir aning atasi,
Ul kim turur aslo bo'lmas xatosi,
Pir bo'lsang, shularga javob ber endi.

O y d i n Y u s u f:

Ko'ngil yo'li barcha yo'lning to'tasi,
Hazrati Isoning yo'qdir atasi,
Xudoyimning bo'lmas aybu xatosi,
Savolingga bersam javob shu bo'lar.

G o' r o' g' l i:

Nimadir insonning xamir moyasi,
Qaysi xotin haq rasulning doyasi.
Qay kishining yerga tushmas soyasi,
Pir bo'lsang, shularga javob ber endi.

O y d i n Y u s u f:

Bir tomchi suv insonning xamir moyasi,
Halimadir haq rasulning doyasi,
Muhammadning yerga tushmas soyasi,
Savolingga bersam javob shu bo'lar.

Go'ro'g'li:

To'rt ustun qadalmish osmon qa'riga,
 Boribon yopishib bir qush pariga,
 Ustunlar ma'lumdir xalqning bariga,
 Pir bo'lsang, shularga javob ber endi.

Oydin Yusuf:

To'rt kitob ulanmish osmon qa'riga,
 Aylanib kelmishdir Jabroil pariga,
 To'rtovi ham ma'lum xalqning bariga,
 Savolingga javob bersam shu bo'lar.

Shunda Go'ro'g'li sulton Oydin Yusuf pimi quchoqlab: "Hoy, yorug'lik pir, bad qildim, tovba qildim endi. Agar qabul qilsang, xizmatini qilib yuraman", — deb qulluq qildi. Oydin pir Go'ro'g'li sultonga qarab, qo'lini olib: "Bo'lmasa, qo'lingni ber. Yolg'on gapirma, birovning haqini yema. Boshqalardan o'zingni baland ko'rma. Hech kimga jabr qilma. Ichkilik, may, nasha kabilarni ichma, nos otma, chilim chekma. Endi sen ham faqirlarning libosini kiyishing kerak", — deb nasihat berib, Go'ro'g'li sultonning ustidagi sipohi kiyimlarini yechirib, barini yig'ib, bir sandiqqa solib tashladi. Bir mahsi-kalish, chekman, to'rt tarkilik telpak kiygizib qo'ydi. Shuytib, Go'ro'g'li sulton so'fi bo'lib, Oydin Yusuf pirkida qolib, pirkning hamma aytganini qilsa ham, nos chekma, chilim chekma, deganini qila olmay, pirdan yashirib nosni, chilimni chekib yurdi. Oydin Yusuf pirkning uch yuz oltmish xalifasi bo'lib, xalifalarning bari Xurosonning yerli xalqi bo'lgani uchun uy-uyiga ketishib qolib, har kuni ziyofatga Oydin Yusufni aytib, ko'pincha Oydin Yusuf pir bilan ziyofatga Go'ro'g'li sulton birga borib, semiz to'qlilarning go'shtini urib, taomxo'rlikning gashtini surib yura berdi.

Endi ikki og'iz so'zni Shom mulkidagi Karimberdijondan eshitsangiz. Karimberdijon birdan ikkiga kirdi, ikkidan uchga, uchdan to'rtga, to'rtidan beshga, beshdan oltiga kirdi. Azaldan nazarkarda bola emasmi. Olti yoshidayoq hamma narsaga fahmi yetgan, xol topib qo'ygan, qip-qizil modarzdod avliyo bo'lib qolgan edi. Karimberdijonning yetti yoshida enasi o'lib, o'n bir yoshida otasi o'lib, yetim qolib. Shom mulkida juda qiynalib, o'n ikki yasharligida hayt, deb boshi oqqan yoqqa chiqib ketgan edi. Shuytib, Karimberdijon yo'l yurib, yo'l yursa ham mo'l yurib, bir daraxtning tagiga kelib, shunday qiyshayib ko'zi uyquga ketganida, bir Xizirga o'xshagan tualik kelib qolib, Karimberdijonni uyg'otib, undan ahvol so'rasa: "O'g'li yo'qqa o'g'il, qizi yo'qqa qiz bo'laman deb yuribman", — debdi. U Xizirga o'xshagan: "Bo'lmasa mening o'g'lim bo'l", — deb Karimberdijonni mingashtirib, o'z yurtiga olib jo'nadi. Uning yurti Xurosonning bir chetida edi. O'zining hunari temirchilik bo'lib, usta Xoldor nomi bilan mashhur edi. "Qarib qoldim. Hunarimni shu Karimberdijon o'g'limga o'rgatib qo'ysam, bir kun juda ham qarib, hech ish qila olmay qolganimda, meni boqar", — deb katta yo'l ustidagi temirchilik do'konida Karimberdijonga temirchilikni o'rgata boshladi.

Kunlardan bir kun Karimberdijon do'konda dam olib o'tirib, ko'zi uyquga ilinib ketibdi. Tushida Oshiqali piri ko'rib qolib, Oshiqali pir Karimberdijonning manglayini silab, tanglayiga tupurib ketdi. Shundan keyin ko'zi ochiq, tili burro baxshi-shoir bo'lib qoldi. Tag'i bir kun tushida Oshiqali pimi ko'rib: "O'g'lim, endi murodingga yetadigan kuning yaqin qoldi. Borib Oydin Yusuf pirga pichi xizmat qil", — degan bashorat bo'lib, usta Xoldor otasidan javob so'rab, Oydin Yusuf pirkiga kelgan edi. Lekin Oydin Yusuf pir yoshi debmi yoki boshqa bir hikmatdanmi, ishqilib, Karimberdijonni xalifalarining to'puriga qo'shmas edi. Har yili Oydin Yusuf pir ja'mi xalifalarini to'plab, o'n kun chulon oshi berar edi. Shunday chulon oshi vaqti bo'lib, Oydin Yusuf pirkning xizmatida Go'ro'g'li sulton bilan uch yuz oltmish bir xalifa yig'ilgan edi. Ana shu kechasi Oydin Yusuf pir bir karomatli tush ko'rib qolib, ertasiga barcha xalifalarini oldiga chorlab: "Biz bir tush ko'ribmiz. Shuni sizlar jo'rab, ilojini qilinglar", — deb xalifalariga qarab, bir so'z dedi:

Yoronlar, bu kecha qiziq tush ko'rdim,
 Uch yuz oltmish ko'k kabutar qush ko'rdim.
 Alarman bir bog'da anjuman qurdim,
 Aytinglar, ta'birin aning na bo'ldi?

Kabutarlar bilan bog' ichi to'lmish,
 Bariga bir oq qush kelib bosh bo'lmish,

Hammasi ta'zimman menga egilmish,
 Aytinglar, ta'birin aning na bo'ldi?

Alarning har biri bir gulga qo'ndi,
 Birdan bari-bari odam asliga endi,
 Bog' ichi yashnadi, ko'nglim suyundi,
 Aytinglar, ta'birin aning na bo'ldi?

Barisi bog' ichra uynadi, kuldi,
Kulishib chorbog'ni munavvar qildi,
Barchasi ta'zim qip oldimga keldi,
Aytinglar, ta'birin aning na bo'ldi?

Oq qush ekandir go'yo bir pari,
Boshida bezakli tilla xaykari,

Suluvning suluvi, ho'blar sarvari,
Aytinglar, ta'birin aning na bo'ldi?

U uch yuz oltmish qizgadir sulton,
Jonlarning rohati toza o'lja non,
Oydin Yusuf ajab bo'lgandir hayron,
Aytinglar, ta'birin aning na bo'ldi?

Shunda Oydin Yusuf pining xalifalarining bir xillari: "Bir chorbog' qilib, chorbog'da uch yuz oltmish kabutar bilan bir oq qush saqlang", — desa, bir xillari: "Bir chorbog' qildirib, uch yuz oltmish kaniz saqlang, oq qushdan murod o'zingiz", — deb javob berdilar. Ammo Oydin Yusuf pir xalifalarining hech qaysisining ham bergan ta'biriga qanoatlanmadi. Shunda xalifalar dahlizga o'tib, yashirin nos otib o'tirgan Go'ro'g'li sultonni ko'rib qolib: "Hoy, turkman, so'fi pirimiz bir tush ko'ribdi. Tushida uch yuz oltmish kabutar qush ko'ribdi. Ularni sardor qilib bir oq qush ko'ribdi. Bari bir chorboqqa kelib, har qaysisi bir gulga qo'nbdi. Shunda bari qiz suratiga enibdi. Haligi oq qush olamda tengi yo'q bir parizod bo'lib qolibdi. Pining bu tushuni xalifalar har xil qilib jo'radi. Ammo pir xalifalarning hech qaysining ham bergan ta'biriga qanoatlanmadi. Endi pining tushini jo'ramagan faqat sen qolding. Sen ham ichkariga kirib, bir ta'birchilik qil", — dedilar. Shunda Go'ro'g'li sulton xo'p, deb ichkariga kirib: "Pirim, ko'rgan tushingizni men ham jo'rayin", — deb sozini chalib, Oydin Yusuf piringa qarab, bir so'z dedi:

Pirim, chorbog'dir imorat,
Oq qush asli toj, davlat,
Uchib qo'ngan kabutarlar
Uch yuz oltmish tulpor ot.

Sarf etsang bu yerda puling,
Ochar tangrim barcha yo'ling,
Uch yuz oltmish otni minsa,
Xalfalar bo'lib o'ng qo'ling.

Barining xanjari bo'lsa,
Bog'langan yo'llar ochilsa,
Har qadamga gul sochilsa,
Qanday yurtga to'g'ri bo'lsang,

Xalqi tobe bo'lib kelsa,
Senga davlat yori bo'lsa.

Sovut-qalqonlar olsang,
Xalfalarga taqdim qilsang,
Ko'rgan tushing sabab bo'lib,
Shuytib ko'p yerlarni olsang,
Adabliga in'om berib,
Adabsizga qiron solsang.

Tushingning shuldir yo'rovi,
Davlatining kelgan dovi,
So'zlaybersam ado bo'lmas,
Gap bo'lib gapning payrovi.

Shunda Oydin Yusuf pir: "Men tushimda suluv kanizaklarni suluv bekasi bilan ko'rdim, desam, bu ot, xanjar, sovut, qalqon, deydi. Birov do'l, desa, birov tegirmon, deydi, deb aytgan ekan-da", — dedi. Go'ro'g'li sulton piringa qarab, bir necha joydan timsol keltirib, yana bir so'z dedi:

Tushingda ko'rganing bir boyning qizi,
Oyday oppoqdir to'lishgan yuzi,
Ro'moli mashhadi, to'ni qirmizi,
Anga odam qo'shib yuborgin bizi.

U bir boyning qizidir, bir zo'r pahlavon,
Achchig'lansa yurtga solar to'polon,
Ot-u anjom, odam qo'shib bergin o'zimga,
Ani keltirmakka aylagin ravon.

U boyning zo'r qizi, chaqirsang kelmas,
Mol-u dunyong bilan ko'ngili to'lmas,

Ani keltirmakka sening oldingga,
Ot-u anjom, odam bo'lmasa bo'lmas.

Bo'lmasa ijozat bergin o'zimga,
E, pirim, e'tibor aylab so'zimga,
O'z yurtimdan ot-u odam olayin,
Iyarmasa bu xalfalar izimga.

Ot o'ynatib beldan belga yelayin,
Qo'shin qilib borib asir qilayin,
Shunga pirim bering endi ijozat,
U qizni qoshingga olib kelayin.

Barcha bilar o‘zim dali Xiromon,
Arzirim elida tarafsiz polvon,

Menga hol-u diling aylagin bayon,
Ne sababdan yuribdirsan, ey yigit.

Karimberdijon piringing o‘rgatishi bo‘yicha: “O‘tarchimiz, o‘tga kelgan edim”, — deb javob berdi. Xiromon dali Karimberdijonga: “O‘tga kelsang, ana o‘choqda o‘t, olib ketag‘oy”, — dedi. Xiromon haligi chinidan ham mahliyo bo‘lib qolgan Karimberdijon o‘t olishning hisobini topa olmay, shoshib o‘choqqa enkayganida sirtqi choponining etagi o‘tga tushib, do‘mbirasining uchi bilan qo‘shilib kuya berdi. Karimberdijonning ahvolini kuzatib o‘tirgan Xiromon dalining do‘mbiraga ko‘zi tushib qolib: “Baxshiliging ham bormi?” — desa, Karimberdijon: “Hammasidan ham oz-moz bor”, — dedi. Xiromon dali: “Bo‘lmasa, ichkariga kirib, mening bilan baxshi aytish”, — deb Karimberdijonni ichkariga kirgizib, oldiga bir taqsimcha qurs bilan bir choynak choy qo‘yib, dutorini olib, bir maqomga solibdi. Xiromon dali Karimberdijonga qarab so‘zlay berdi. Karimberdijon ham do‘mbirasini sekin-sekin chertib, Xiromon dalining so‘zlariga javob ayta berdi. Shuytib birni Xiromon dali va birni Karimberdijon aytib, so‘zlashayotir:

X i r o m o n :

Kelgan yo‘ling sening qayroqdan pastda,
O‘z qo‘limman, mehmon, tutay guldasta,
Erta tonggi qo‘noq, senga yo‘l bo‘lsin,
Ko‘plar halak bo‘lgan bunda havasda.

K a r i m b e r d i :

Kelgan yo‘lim jo‘nag‘ardan past bo‘lar,
Qahramon yigitlar nayzadast bo‘lar,
Asli o‘zing uchun bunda kelganman,
Har yerda yigit-qiz chambarchas bo‘lar.

X i r o m o n :

Kishi o‘lar yetgan kuni qazosi,
Yomon bo‘lar yomon so‘zning izzasi,
Seni bir binoyi yigitdir desam,
Gaplaringning yo‘qqa o‘xshar mazasi.

K a r i m b e r d i :

O‘zingsan jononlar ichra mazali,
Qancha suluv bo‘lsa barin go‘zali,
Sening bilan menga, oy qiz, turish yo‘q,
Asli qo‘shgan bo‘lsa taqdir azali.

X i r o m o n :

Ustingga kiyganing yamov-olama,
Bir qattiq gap desam ko‘ngling qolama,
O‘z holingni bilmay ajab so‘zlaysan,
Ahmoqning ahmog‘i sencha bo‘lama.

K a r i m b e r d i :

Xiromon, Xiromon, Arslonboy, qizi,
Ustingda ko‘ylaging ranggi qirmizi
Men insonning o‘g‘li, sen inson qizi,
Yana nimasidan kam deysan bizi.

X i r o m o n :

Kamliging shu ko‘rar ko‘zga haqirsan,
Yo bilmam otadan qolgan sag‘irsan,
Teng tenggiman degan, tezak qopiman,
Men g‘animan, sen sonda yo‘q faqirsan.

K a r i m b e r d i :

Qirg‘iy degan qush o‘tirar qiyoda,
Faqirman, seni deb keldim piyoda,
Kecha-kunduz yig‘ib baxshi-boytiqni,
Qung‘uz murdor kimdan bo‘ldi ziyoda.

X i r o m o n :

Ustingga kiyganim ko‘kman noporman,
O‘zimga tenggini qaydan toparman,
So‘zlasharman faqir, g‘ani barobar,
Charchaganicha so‘zla, bo‘lma bearmon.

K a r i m b e r d i :

Ustingdagi nopormonmi, qirmizi,
Maqtag‘im ma‘quldir kelganda kezi,
Barakalla, sening husn-ko‘rkingga,
Sen qanday gul yuzli ayolning qizi.

Shunda Xiromon dali Karimjonning baxshiligiga tan bersa ham faqir ko‘rib, Karimberdijonni ko‘zga ilmay: “Bir bahona bilan gunohkor qilsam”, — deb o‘tirib edi. Karimberdijonning bu so‘zi yaxshi bahona bo‘lib: “Maqtasang, meni maqta. Enamning gul yuzliligi bilan nima ishing bor”, — deb Karimberdijonning qo‘lidan do‘mbirasini tortib olib, yerga bir urib, qopqoqlarini o‘pirib tashladi. Karimberdijon juda xafa

bo'lsa ham indamay, do'mbirasining qopqog'ini oldidagi qursning shirasi bilan zo'rga yopishtirib, torlarini boshqatdan bog'lashtirib, zo'rg'a dingg'irlatib chalib, Xiromon daliga qarab, bir so'z dedi:

Diydoringni ko'rgan boqib to'ymaydi,
Qoshingdan ketgali ko'zim qiymaydi,
Hali pachoq qipsan bir quv yog'ochni,
Oshiq degan o'limdan ham toymaydi.

Karam qilsang, bekam, bunda yoringman,
Bo'lmasa, bir yomon xizmatkoringman,
Bir gap uchun menga azob aylama,
Men naylayin, oshiq intizoringman.

Seni deyman, ko'ksimga o't yoqaman,
Ishqingda simobdoy qalqib oqaman,

Bilmam, o'zing yer yuzining quyoshi,
Ko'zim tolmay, qanday senga boqaman.

Ko'zing shahlo, qalam qoshing qiyodi,
Vaslingga to'yamasam, jonim kuyadi
Xohi kechr, xohi qilgin gunohkor,
Bu ko'ngil tushmagur seni suyadi.

Karimberdi o'z haddini biladi,
Ichki dardin rostdan bayon qiladi.
Yuragim yondirdi ishqing uchquni,
Rahm etmasang agar, nobud bo'ladi.

Shunda: "Xiromon dalining ko'rkimini talab olmoqchimisani", — deb yana Karimberdijonning do'mbirasini tortib olib, yerga qattiq bir urib, qirq bo'lak qilib tashladi. Karimberdijonning yelkasidan ushlab, dalaga itqitib yuborib, eshigini qamab qo'ydi. Karimberdijon dabdala, balki toza po'la bo'lib, sultiyib ovora bo'lib, Oydin pirning oldiga bordi. Barcha ko'rgan-bilganini birma-bir aytib berdi. Oydin Yusuf pir Karimberdijonni sabrga buyurib, tag'i hamishagi gujumning tagida haq, deb o'tira berdi. Shu araliqda Xiromon dalining o'zidan o'zi ko'p kayfi bo'lmay, ichi shuvillab, qulog'i guvillab, ko'zidan yosh duvillab, picha asabiy bo'lib, mazasi qochib, agar chumchuq bilan kurashsa ham, yiqilganday bo'lib qoldi. Oxiri ko'p nazr-sadaqalar olib, uch yuz oltmish kanizaklarini ergashtirib, Sulton Boyazidning ziyoratiga jo'nadi. Buni Oydin Yusuf pir bilan Karimberdijon bilib, Dalining oldi tomonidan o'rab chiqib: "Sulton Boyazidning elchisi bo'laman", — deb Xiromon daliga qarab, bir necha joydan timsol keltirib, shu so'zni aytdi:

Ummon daryosiday toshib-to'laman,
Qasd etsam boshlarga g'ovg'a solaman,
Kerak emas, olib qaytar nazringni,
Boyaziddan kelgan elchi bo'laman.

Tirama changgidi tog'larning beli,
Uzoqdir sulton Boyazid yo'li.
Kerak emas, qaytarib ket nazringni,
Men bo'laman Boyazidning elchi vakili.

Ayol bekor bo'lsa, yo'llardan chiqar,
Erkak bekor bo'lsa, bir-birin yiqar,
Shuncha isrof nima kerak o'zingga,
Sulton Boyazidga pullaring chikor.

Men elchiman, gap aytaman yuzingga,
Bino har bir degan so'zingga,
Boshqa gunoh qilgan bo'lma tag'ina,
Takabbur, qayqi bo'lib, boqmay o'zingga.

Bilaman — bo'lgansan qattiq dilozor,
Dilozor bandadan xudoyim bezor.
Boyazidga borganingcha tovba qil,
Boyazid emasdir tanga-pulga zor.

Bu degan so'z Oydin Yusuf so'zlari,
Boyazidga elchi bo'lar o'zlari.
Muncha osov, muncha ham shod ekansiz,
Shalanglagan Arzirumning qizlari.

Xiromon dali Oydin Yusuf pirning bu so'zini eshitib, Oydin Yusufga qarab: "Sen baxshi ekansan. Mening baxshilar bilan aytishadigan odatim bor. Agar ko'nsang, sening bilan ham aytishsam", — dedi. Xiromon dalining bu taklifiga Oydin Yusuf pir ham rozi bo'ldi. Shuytib birni Xiromon dali, birni Oydin Yusuf pir aytib, bir-birlari bilan baxshi aytishib qoldilar. Xiromon dali bilan Oydin Yusuf pirning so'zlari:

X i r o m o n :

Quloq solgin turli-turli navoga,
Parvoz etsam, ko'nglim uchar havoga,
Boyazid oldiga borsam davoga,
Bu dardimga anda davo bormikan?

O y d i n Y u s u f :

Tilim ketar turli-turli navoga,
Aqling bo'lsa, uncha uchma havoga,
Boyazid oldiga borma davoga,
Dardingning davosi asli o'zimda.

X i r o m o n :

Kakliklar charx urib sayrar qiyada,
Turli qushlar dam oladi uyada,
Ey, mo'ysafid, muncha ketma o'zingdan,
Sen bo'ldingmi Boyaziddan ziyoda,
Bu dardimga aytgin davo bormikan?

O y d i n Y u s u f :

Boyazid bo'lgandir bizlarga sulton,
Endi davron oshib o'tgan u zamon,
Bir misol aytayin shuni bilib ol,
O'lgandan afzaldir joni bor inson,
Dardingning davosi asli o'zimda.

X i r o m o n :

Bahorda ochilar chamanning guli,
Gulga hayot berar suvman tong yeli,
Hayron bo'ldim shu bugungi ishlarga,
Bir yoqdan keladi muhabbat hili,
Shu dardlarga, aytgin, davo bormikan?

O y d i n Y u s u f :

Albatta ochilar chamanning guli,
Sayragandan keyin sabo bulbuli,
Hayron bo'lma shu bugungi ishlarga,
Bizlardan esgandir muhabbat hili,
Dardingning davosi asli o'zimda.

X i r o m o n :

Senga hol-u dilim aylasam bayon,
Arslonboy qiziman, otim Xiromon,
Endi bildim sen ekansan rahbarim,
Har na qilsang, ixtiyoring, bobojon,
Bu dardimga, aytgin, davo bormikan?

O y d i n Y u s u f :

Oydin Yusuf pirman, pirlarga sulton,
Bu iyargan yigit mengadir o'g'lon,
Mushkulingning bari bo'ladi oson,
Har pilla bu o'zim bo'lsam mehribon,
Dardingning davosi asli o'zimda.

Oydin Yusuf piring so'zlariga Xiromon dali tahsin va ofarinlar aytib: "Bobojon, asli haq rasulning fayzi qo'ngan dunyoda o'zidan tingan odam ekansan. Endi men senga qo'rg'onimni berdim. Nima qilsang, o'zing bilasan. Xohlasang, meni o'zing ol, bo'lmasa, bir odamingga ber", — deb Oydin Yusuf piri iyartib, chorbog'iga qarab qaytib kela berdi. Oydin Yusuf pir Xiromon dali va uch yuz oltmish kanizak bilan qo'shilib qaytgandan keyin Karimberdijon: "Ha, endi xudo xohlasa, pirim Xiromon dalini menga bersa, murodimga yetadigan bo'ldim-ov", — deb bu ham piring orqasidan kelayotir. Xuddi shu pilla bir yoqdan ostida jiyron ot, ustida farangi to'n, belida zarli po'ta, boshida misqoli salla, Arslonboy xo'p etib bularning oldidan chiqib, Xiromon daliga: "Ha, qizim, yo'l bo'lsin. Bu odamlar kimlar", — deb so'rab qoldi. Shunda Xiromon dali: "Bu odam bir chechan baxshi, ham o'zi ustoz pir. Qoshidagisi shogirdi. Men shu odamga qo'rg'onimni berdim. Endi nima qilsa, mening ixtiyorim shu odamda. Xohlasa, shu odamga tegaman. Bo'lmasa, bir odamiga berar", — deb javob berdi. Qizining bu so'zlariga Arslonboyning yomon rashki kelib, qahrilanib: "Qizim, meni kurashib yiqitganga, baxshi aytishib yengganga tegaman, deb shart qilib, qancha bahodir, sherdil pahlavonlarga tegmay, qancha quruq suv yuqmas shoir baxshilarga tegmay, ayniqsa, Go'ro'g'li sultonday nomdor odamga tegmay, kelib-kelib, shu o'lasi cholga tegasanmi?! Yo bo'lmasa, buning qirq bo'lak yamov kiygan darvish shogirdiga tegasanmi? Marg senga tanlagan odamlaring bilan qo'shib, sen jodugar cholning duoing bormi? Nega bo'lmasa, mening tinch qizimni tinchligida qo'ymaysan", — deb Oydin Yusuf pir bilan Karimberdijonni urib-urib qirga chiqarib haydab yubordi. Oydin Yusuf pir bilan Karimberdijon haddili xafa bo'lishib, tag'i haligi gujumning tagiga kelib, haq deb sabr qilib o'tira berdi. Endi Go'ro'g'li sultondan eshitsangiz:

Go'ro'g'li sulton qirq yigiti bilan bir necha kun yo'l yurib, bir toqqa yetibdi. Shunda Go'ro'g'li sulton uxlab tush ko'rsa, tushida Oydin Yusuf pir juda xafa emish. "Endi Xurosonga qaytsam, ancha uzoq. Nima bo'lsa ham Xiromon dalining chorbog'idan bir xabar olay, u menga fotiha bergan-ku. Balki shu o'rtada bir sir bordir", — deb otlanib, qirq yigitini ham otlantirib, haq, deb yo'l tortib, bir yog'i chindagi yurish, bir yog'i piring karomati bilan peshin vaqtida Xiromon dalining chorbog'i ustidan borib qoldi. Qarasa, Oydin Yusuf pir, qoshida bir darvish yigit bilan haligi gujumning tagida ancha xafa bo'lib o'tiribdi. Shunda Go'ro'g'li sulton to'xtab, otidan tushib, piri ziyorat qilib, bir so'z dedi:

Amring tutib keldim tog'lardan osha,
Qancha elatlarni aylab tomosha,
Gujum soyasida qurib mordosha,
Karamatli pirim, holing nechukdir?

Iyargan odamim qirqta pahlavon,
Bari urush kuni qotil qahramon,
Nega holing bo'lmish buyla parishon,
Oydin Yusuf pirim, holing nechukdir?

Qirq yigitim bari nomdor aydahor,
Jang kuni chirpingan pahlavon jarror,
Hayt desam har biri har ishga tayyor,
Karamatli pirim, holing nechukdir?

Amringga etmadim, pirim, xiyonat,
Senga berdi kimlar izza, ihonat,
Arzirimda bormikan bediyonat,
Oydin Yusuf pirim, holing nechukdir?

Ayt kim bo'lsa elin g'orat qilayin,
Sening uchun undan o'chim olayin,
Borib anga itning kunin solayin,
Karamatli pirim, holing nechukdir?

Asli Go'ro'g'liman, Chambilga sulton,
Menga xiroj berar mulki Xuroson,
Bundan keyin asli bo'lma parishon,
Oydin Yusuf pirim, holing nechukdir?

Oydin Yusuf pir Go'ro'g'li sultonni tanidi. Haligi boyning qiziga ot, anjom, odam bilan borsak deganlari esiga keldi. Bu Go'ro'g'li sulton ham avvaldan nazarkarda ekanligini bildi. Go'ro'g'li sultonga qarab: "Bizlar chaqimchi emasmiz. Shuning uchun kim xafa qilganini ham senga aytib o'tirmaymiz. Senga o'sha Xurosondagi fotiha berganim bo'ladi. Sen endi erta kunni kech qilmay, o'sha ishingga muqayyad bo'l", — dedi. Go'ro'g'li sulton yana G'irko'kka minib, qirq yigitini mingashtirib, qirdan nar yoqqa oshib ketdi, Arslonboyning hovlisiga yetdi.

Asli Arslonboy juda xasis boy edi. Dahasidagi darg'a, pulchinlar: "Arslonboy oliq-solig'ini bevosita xalifaga o'zi olib borib bersa kerak", — deb Arslonboyga bir nima degani qo'rqib, indamas edilar. Arslonboy ham har yili xalifaga sovg'a-salomlar olib borib tursa ham, ko'nglida: "Qancha pul-u mol bo'ynimda qolib borayapti-yov", — deb yurar edi. Shuning uchun Go'ro'g'li sultonni: "Qozikalonning chaqishi bilan xalifa tomonidan yuborilgan vakillar bo'lsa kerak. Mening bilan ko'p yillik hisob-kitob qilsa kerak, — deb qo'rqib, — nima bo'lsa ham, bularning dimog'ini choq qilib, "Ming siz-u bizdan bir jiz-u biz yaxshi" qilib, aldab-suldab jo'natib yuboray", — degan maqsadda darrov chopib chiqib, Go'ro'g'li sultonga xush kelibsiz qilib, qirq yigitlari bilan guldori mehmonxonasiga tushirib, xizmatkorlariga buyurib, otlarni joy-joyiga bog'latib, qo'ylarni so'ydirib, butun katta xizmatlar qilmoqchi bo'lib, Arslonboyning o'zi sirtidan bo'g'inib, mehmonlarning dimog'ini choq qilib o'tirmoq uchun qayerda sozanda, navzanda, romishkorlar bo'lsa keltiringlar, deb xizmatkorlarga xitob qilayotganini Go'ro'g'li sulton eshitib: "Boy aka, bizga sozanda, navozanda, romishkorlaringizning keragi yo'q. Agar bizlarning dimog'imizni choq qilaman desangiz, bir baxshi to'rtta suxan qilib bersa, bo'ladi", — deb Arslonboyga xitob qildi. Arslonboy sipohi mehmonlarning dimog'i baxshi bilan choq bo'lishini bilib, bir xizmatkoriga: "Falon yo'rg'ani minib borib, To'qmoq baxshini, agar uyida bo'lmasa, Cho'qmoq baxshini olib keltir", — deb xitob qildi. Guldori mehmonxonaning to'rt eshigining chamberagidan qarab, bu gaplarga quloq solib o'tirgan Go'ro'g'li sulton Arslonboyga: "Bizlar yo'lda bir qari baxshini ko'rgan edik. U ana qirning orqasida, katta bir chorbog'ning yaqinida bir gujumning soyasida o'tiribdi. Juda maqomchil baxshiga o'xshaydi. Xizmatkoringizni To'qmoqqa, Cho'qmoqqa buyurib yurgancha, o'sha baxshini olib keltirtiring", — deb buyruq berdi. Go'ro'g'li sultonning bu so'zini eshitib, Arslonboyning kayfi uchib, Go'ro'g'li sultonga ta'zim qilib: "Taqsir, endi kechirim so'raymiz. Ul qari baxshini bugun pichi urishib, xafa qilgan edik. Agar xohlasangiz, boshqa bitta baxshi olib kelsak", — dedi. Shunda Go'ro'g'li sulton birdan ko'zini olartib, Arslonboyga qarab: "Boy, sen nima deyapsan. Agar o'sha boboy baxshini olib kelmasang, necha yillik mollaringning daromad-buramadini hisoblab, oliq-solig'ini to'latib olaman. Bo'lmasa, borib u qari baxshini bo'yingga ko'tarib, oldidagi shogirdini bir otga mindirib oldimga olib kelasan", — dedi. Arslonboy qo'rqib qolib, qulluq, deb o'zi bir otni minib, Xiromon dalining chorbog'ining yonboshidagi gujumning tagiga chopib borib, u yerda Oydin Yusuf pir bilan Karimberdijonni ko'rib, o'zim piyoda boraman, deganiga ham qo'ymay, Karimberdijonni otiga mindirib, Oydin Yusuf piri o'zi bo'yniga ko'tarib, hovlisiga olib keldi. Oydin Yusuf pir ming izzat-ikromlar bilan guldori mehmonxonaga kirib, biroz qobog'i ochilib, sozini qo'lga olib, bir maqomga solib

chertibdi. Shunda qo'lida sozi, og'zida so'zi, Oydin Yusuf pir to'rt og'iz suxan qilib, Arslonboyga qarab, bir so'z dedi:

Bu shavkatli hangamaning ichiga,
Kanizlarin olib kelsin Xiromon,
Ishim yo'q kuningning erta-kechiga,
Yasanib, sollanib kelsin Xiromon.

Qariman, kulmanglar ko'zim yoshiga,
Qoyilman qizlarning sabr-u doshiga,
Layli tashlab oq ro'molin boshiga,
Kanizlarin olib kelsin Xiromon.

Soz chertaman turli maqom tuzatib,
Sozim bandlariga qo'lim uzatib,
Ko'k durrasin tilla bilan bezatib,
Yasanib, sollanib kelsin Xiromon.

Soz chertaman chevar qo'lim o'ynatib,
So'z aytaman yuragimni qiynatib,

Arslonboy: "Hozir maboda ko'ngli gartak joyidan qolsa, ko'p yillik hisob-kitoblarni bu sipohi qo'zg'ab yuboradi", — deb qo'rqqanidan darrov Xiromon daliga odam yubordi. Xiromon dali ham kunduzgi qari boboyning karomatli iltifoti ekanini bilib, yasanib, bezanib uch yuz oltmish kanizaklari bilan otasining gul-dori mehmonxonasining ayvoniga kelib o'tirdi. Shunda Arslonboy Oydin Yusuf pirga: "Taqsir, barcha xizmatkorlar qizlar bilan ayvonga keldi", — deb qulluq qildi. Ana endi Oydin Yusuf piring dimog'i toza chog' bo'lib, sozini chertib, bir so'z dedi:

Quloq solib eshitinglar so'zimni,
Pirlarning ustozini deydi o'zimni,
Guvoh bo'ling, bunda turgan xaloyiq,
Karimjonga berdim Dali qizimni.

Xiromon dalining ochilsin yuzi,
Shu yerda ota deb otasin bizi,
Guvoh bo'ling, bunda o'tirgan xaloyiq,
Ikki bo'lmas aslo komil pir so'zi.

Ko'p gaplarni tuygandirman dilimga,
Erta-indin qaytib ketay elimga,
Xiromon daliday sohibtamizni,
Bag'ishladim Karimberdi qulimga.

Go'ro'g'li sulton bu so'zdan keyin Arslonboyga qarab: "Endi to'y taraddisini qil", — deb xitob qildi. Arslonboy ham belini sirtidan bo'g'ib, to'y taraddisiga tushib, u yoqqa chop, bu yoqqa chop, uni qil, buni qil bo'lib, kun chiqarga to'y pishib, Xiromon dalining vakilini olib, Karimberdijonga nikoh qildilar. Undan keyin Xiromon dalining kanizlari nima bo'ladi deganda, Oydin Yusuf pir uch yuz oltmish kanizlarning ham vakilini olib, uch yuz oltmish xalifalariga nikoh qildirdi.

Shuytib, barchalari murod-maqsadlariga yetib, uch yuz oltmish bir kuyov, uch yuz oltmish bir kelinni uzatib, bularga Oydin Yusuf pir bilan Go'ro'g'li sulton bosh bo'lib, Arslonboy bilan xo'shlashib qaytdilar. Yo'l yurib, yo'l yursa ham mo'l yurib, Xuroson yurtining chekkasidagi usta Xoldor yashayotgan dahaga yetib, tag'i boshqadan uch yuz oltmish bir kun navbatma-navbat to'y qilib, uy qilib, joy qilib, Go'ro'g'li sulton uch yuz oltmish xalifalar bilan, piri Oydin Yusuf bilan, Xiromon dali bilan, uch yuz oltmish kelinlar bilan xo'shlashib, omonlashib, Chambil shahariga qaytib ketdi.

Usti-boshin gulday qilib jaynatib,
Kanizlarin olib kelsin Xiromon.

So'z aytaman ma'no bilan uqtirib,
So'zga no'noq baxshilarni iqdirib,
Kunday jamolidan shu'la yog'dirib,
Yasanib, sollonib kelsin Xiromon.

Soz chertaman gohda so'zim suyulib,
Gohda qo'shiq kelar novday quyulib,
Adab bilan salom solib eyilib,
Kanizlarin olib kelsin Xiromon.

Quloq solgin komil piring so'ziga,
Chin suluvlar niqob tortar yuziga,
Turli-tuman oro berib o'ziga,
Yasanib, sollanib kelsin Xiromon.

Tong otgan so'ng qo'yu sarka so'yinglar,
To'y qip baring sho'rva-go'shtga to'yinglar.
Xiromonni beray Karimberdiga,
Rozilashib nikohini qiyinglar.

Erta bilan to'y bo'g'chasin yoyinglar,
G'animlarning shuytib ko'zin o'yinglar,
Xiromonni qo'shib Karimberdiga,
So'zim olib, nikohini qiyinglar.

O'lmasin, yaxshilar hargiz o'lmasin,
Yomonlaring aslo xurram bo'lmasin,
Shuytib ertan to'y qilayik, yoronlar,
Oydin Yusuf so'zi yerda qolmasin.